

Flottningsepoken i Arvidsjaur kommun

2023-11-02 08:42

Byskeälven utlystes som allmän flottled den 13 november 1885. Leden gick från sjön Kikkejaur och Långträsk's dammar till bron vid kyrkan i Byske socken i Västerbottens län. Arvidsjaur kommuns allmänna fotoarkiv.

Många män i Arvidsjaur kommun arbetade i flottningen i slutet av 1800-talet och under första delen av 1900-talet. Man hade det som en extra inkomst bredvid jordbruk och annat skogsbruk.

Timret märktes med skogsbolagets märke och flottades, fraktades, längs älvarna. Man skiljde de olika skogsbolagens timmer åt vid särskilda skiljen i älvarna. I Byskeälven fanns ett skilje. I Piteälven låg skiljet vid Böle. När timret skilts, buntades det ihop och kunde dras söderut efter båtar längs kusten där skogsbolagen fanns, exempelvis till Sundsvall.

Sista flottningen i Arvidsjaur kommun skedde 1967 i Byskeälven. En epok var då slut.

Byskeälven hade då varit en allmän flottled sedan 15/5 1886.

(Sista året för flottning inom kommunen var 1982, enligt en källa till webbredaktionen.)

Intill flottningsdammen i Fiskträskbäcken byggde Anton Karlsson och hans söner omkring 1915 en vattendriven cirkelsåg. Mannen längst till vänster på bild är Kalixtus Karlsson, mannen längst till höger är Anton Karlsson. Övriga personer är okända. När elkraften under 1940-talet drogs fram till byn byggde byborna en eldriven såganläggning närmare byn.

Flottningsavirke i större skala inleddes i samband med industrialiseringen i början av 1800-talet och ändå fram till slutet av 1960-talet var flottningen det dominerande och mest ekonomiska transportmedlet för virke. Successivt tog lastbilarna över och flottningen avvecklades. Flottningsavirke har haft en stor betydelse för de personer som har bott vid vattendragen i Norrlands inland. För många personer var flottningen inte bara ett yrke utan även en livsstil.

Timmerflottning, Isträsk 1919. Flottningen var ett tungt arbete med många riskmoment och bristfällig säkerhet.

Från 1940- talet arbetade flottarna alla dagar i veckan, minst 10 timmars arbetspass till en undermålig lön. De övernattade i tält och möjligheterna att åka hem under flottningssäsongerna var begränsade. Mathållningen sköttes av en manlig kock som kallades "gnistrare", men på 1950-talet övertog kocklagen och kockorna det ansvaret. Under 1960-talet arbetade de flesta fem dagar i veckan, 8 timmar per dag. Under samma tidsperiod ökade möjligheten att sova i kojor och flytvästen introducerades. På 1970-talet började man dagspendla och kocklagen avvecklades. Denna förändringsprocess av flottarnas arbets- och levnadsförhållanden innebar en förbättrad arbetsmiljö för flottarna.

Flottning på Hjertejaur (eller Vattermjaur) våren 1938.

Från vänster:

1. Johan Lindgren, (son till Jens Lindgren), Sjöträsk
2. Fritz Risberg f. 1910 (son till Hulda och Carl Johan Risberg), Sjöträsk
3. Ove Åman, Sjöträsk

Bilden är tagen av Agnes Risberg f. Nordlund, f. 1917 i Västlunda, gift med Torsten Risberg, bror till Fritz. Agnes köpte på 1930-talet en lådkamera och flera av hennes bilder finns i fotoarkivet.

Bäckflottning i Tjautjerbäcken, Lauker i maj. 1940-tal. För många personer var flottningen inte bara ett yrke utan även en livsstil.

Från vänster:

1. Klas Eriksson, 1904-1965
 2. Eugen Eriksson, 1909-1969
 3. Östen Johansson f. 1923, Sikträsk
 4. Johan Eriksson f. 1877
 5. Olle Eman f. 1924
 6. Tage Eriksson f. 1925
 7. Vilhelm Eriksson Wilhbäck, 1882-1969
- Alla utom Östen Johansson är Laukerbor.
-

'Gammelsågen', Fjällbonäs såghuset under uppförande.

År 1923 byggde Byske- och Åby älvs flottningsförening en damm över Kelisån ca två kilometer nedströms Fjällbonäs. Då träffade byamännen ett avtal med föreningen om anläggande av en mindre sluss med två luckor till ett separat vattenintag. Dammanläggningen skulle byamännen fritt få använda för industriellt behov när så kunde ske utan hinder för flottningen.

Det dröjde till år 1930 innan byamännens planer på en såganläggning började förverkligas och vattenintaget kom till användning. En såganläggning med ramsåg och hyvelmaskin byggdes då upp av Ferdinand, Carl och Gunnar Grahn.

Som konstruktör och byggmästare anlätades Jonas Gustav Nilsson från Hålberg.

Våren 1932 hade en avsevärd mängd virke sågats. På bilden syns virkesstaplar bortom såghuset och högen med spillvirke till höger. I juli månad 1932 blev anläggningen nästan helt ödelagd av en nattlig brand. Såganläggningen byggdes inte upp igen på denna plats. Vattenintaget och turbinkammaren var dock lindrigt skadade av branden. Man beslutade därför att använda dessa byggdelar till drift av ett kraftverk för byn. År 1935 var kraftverket klart att tas i bruk. Det försåg gårdarna i Fjällbonäs och Granbo med elström fram till år 1947 då Arvidsjaurs sockens elförening byggde ut sitt nät för 'Porjuskraften' och övertog eldistributionen.

De som på bilden är sysselsatta med detta är fyra faktorer, representanter för de skogsbolag som köpt timret.

Från vänster:

1. Faktor (Oskar?) Andersson, Lindås, Munksundsbolaget. Han var även flottningschef och hade affär
2. Faktor Karlsson, Munksundsbolaget
3. Faktor Lundberg, Furögrund
4. Faktor Norberg, Myrheten, senare inspektor

Efter avverkning kördes timret ner till närbelägen sjö för att flottas vidare till kusten. Men först måste timret tummas, dvs mätas längd (i fot) och tjocklek (i tum) för att få fram kubikmassan. Mannen längst till vänster, faktor Norberg, håller en s.k. klav med vilket man mätte stockarnas diameter.

*Flottning Arvidsjöarsjön, mannen i mitten är mest troligt Assar Andersson
Timmerheden. Stämningen och sammanhållningen inom flottarlagen karakteriserades av
laganda, tillit, respekt och roliga påhitt. Foto Norran.*

Att arbeta som flottare kunde vara ett farligt arbete.

Upplägging av frilagt timmer, virke, i Villisjaur, Arvid Edin, Lauker och Ragnar Roslund. Foto: Krl Nordlund.

Flottningsbostad vid Abmorälven, biflöde till Piteälv. Våren 1921.

När flottarna sov i tält eller kojor längs med älven var det svårt att förvara maten så att den höll sig fräsch under en längre period. Husmans bröd blev mjukt, limpan blev hård och korven blev grön.

Lagarbete.

Att vara ute i forsarna och lossa timmerbrötar var det mest riskfyllda arbetsmomentet enligt de flesta av informanterna. Bröten började alltid att lossas vid den nedersta ändan, vid det så kallade "låset". Det var i låset som de första stockarna fastnade och när fler och fler stockar fastnade mot låset, växte bröten i storlek. Om en flottare drog i rätt stock så att stockarna i låset lösgjordes, kunde helt plötsligt bröten gå och alla stockar glida iväg. Därför gällde det att hela tiden vara fokuserad och inte slappna av om man befann sig på en bröt. När bröten gick gällde det också att vara snabb och veta vart man skulle ta vägen.

Flottning från sjön efter Järvsbäcken mot Skellefteälven. Spardammen, Järvbäcken, är ett utlopp från sjön till Skellefteälven. Åke Eklund, 1924-1976, närmast och i bakgrunden ser man Henrik Eklund och hans syster Magda Eklund, deras systerdotter och Lars-Göran Svensson, Stenbacken.

I båtarna längst till höger finns flera flottningsarbetare ur familjerna Lidström. På sjön Malmesjaur i slutet av 1920-talet.

I dörren till

skogsarbetarkojan i Bolkberget nära Sjöträsk. Skogsarbetaren Bror Bergström med pipa i munnen och kockan Magny Nordlund, från Västlunda, gift Holmqvist. Magny och systemen tillika fotografen Agnes Nordlund arbetade som kocka i kocklaget.

Det var inte vanligt att kvinnor flottade virke i Piteälven men däremot hade de en viktig roll i flottningen som kokerskor, både i hemmet och i flottningens kocklag. Kockan bemöttes med vänlighet och respekt och min uppfattning var att kockans arbetsinsats var mycket viktig. En sådan uppfattning fanns också om kockan i skogsbruket, som även hade liknande arbetsuppgifter och arbetsförhållanden som kockan i flottningen.

Kockorna bodde tillsammans med flottarna i kojorna och hade ett eget litet utrymme, oftast utan fönster, där de sov och kunde vara för sig själva. Lönen betalades av flottarna och baserades på hur många personer som kockan lagade mat till. Det blev fruktansvärt varmt att

laga mat vid järnspisen, speciellt under soliga dagar när det även var varmt ute. Ibland kunde det osa en hel del av matlagningen då det inte var så populärt att öppna fönster och vädra, pga mygg.

Agnes träffade sin blivande man Torsten Risberg som på bilden står längst till höger. Arbetslaget står framför skogsarbetarkojan man bodde i och där frukost, lunch och middag intogs.

Skogsarbetarlag i Bolkberget. Två kockor lagade maten åt skogsarbetarna. Till vänster av de två kockorna i mitten på bilden står Magny Nordlund och till höger hennes syster Agnes Nordlund, gift Risberg. Det var ett tungt arbete att vara kocka, frukost, lunch och middag skulle lagas åt 25 hungriga skogsarbetare.

Frukosten skulle stå färdig till kl 7.00 på morgonen och den bestod för det mesta av sill och potatis och efterrätten havregrynsvälling. Till lunch och middag serverades alltid något av följande; palt, pannkaka (slobba), bruna bönor, köttsocka, makaroner och amerika-fläsk. Det blev oftast trevligare och lättare stämning inom flottarlaget när kockan var i närheten. De flesta som intervjuats i Linda Noréns examensarbete konstaterade att det blev ett mer vårdat och tillrättat språk när kockan var med.

Skogskoja från 1930. Eldstaden mitt i kojan tjänade både som pis och värmekälla. Alla hade sin egen stekpanna som man åt ur.

I en koja i Bredsel som hade ett glest golv, sprang det råttor kors och tvärs i matkällaren. Där kom en i flottarlaget på att de skulle ta skägglav och lägga i flottarens ficka medan han sov. När flottaren vaknade till och kände i fickan fick han panik. "En råttjävul", skrek flottaren och tog tag i skägglaven och nöp till. Sen tog han kniven och skar bort en bit av skägglaven, i tron om att det var en råtta. Detta lättade ju upp stämningen litegrann, sa informanten. Att lägga knytnävsstora stenar eller döda ormar i andras rygsäckar, var andra hyss som nämndes. Informanterna ansåg att busstrecken var ganska oskyldiga och betonade att ingen mobbing förekom. En informant menade att när det är en glad stämning är det lätt att det blir lite hyss.

Källor: Arvidsjaurs kommuns fotoarkiv, Norran och Linda Noréns examensarbete "Det var ett äventyr" - en studie om livet som flottare på Piteåälven.

/Kent Norberg